

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Floremundi Raemundi V. Cl. Olim Consiliarii Regis
Galliarvm Ex Calviniano Catholici Synopsis Omnium hujus
temporis Controversiarum tam inter Lutheranos,
Calvinistas quam alios plurimos. Sive Historia ...**

Raemond, Florimond de

Coloniae Agrippinae, 1655

caput tertium. Quomodo Margarita Francisci I. Soror Navarrae Regina
Lutheranis apud se receptum dederit.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10880

Augiæ stabulum, ab se tamquam Novo Hercule repurgetur; ac simul rogans, ut se inaudito, nihil statueret. Eundem regem Zvinglius etiam ad suas partes traducere conatus est, dedicato ipsi libro *De vera & falsa religione*: ut etiam Antichristianæ suæ (Christianæ voluit dicere) doctrinæ *Institutiones* ad eundem misit is, qui duobus illis Hæresiar- chis exclusis, præcipuum postea inter sectarios in regno locum sibi vindicavit. Quid multa? Nemo fere erat ex omnibus illis Novitiis Evangelistis, qui non fores has pulsandas, aditumque tentan- dum sibi existimaret, interim inter spem ac despe- rationem boni successus fluctuantes. At tandem frustra omnis eorum fuit conatus. Rex enim ab omni Novitatis quod eo tempore singulare Dei donum fuit, studio alienissimus, nullis precibus, nullis obsecrationibus adduci potuit, ut cum Ec- clesia faceret divortium. Et ut erat admodum eu- riosus, controversiarum quidem fontes ac schisma- tis causas cognoscere non abnuebat, emendandis erroribus, si qui deprehenderentur, omnem opem pollicitus: sed quum malitiam eorum qui ruinam Ecclesiæ sub hoc prætextu moliebantur, quo erat acerrimo iudicio ac profunda prudentia, subolfe- cisset, quamplurimas statim alienæ ab omni hoc hominum genere, qui jam suum esse sibi persuase- rant, voluntatis significationes dedit, ut in sequen- tibus ostendam. Jam enim tempus est ut primum Lutherana in Galliis Ecclesiæ fundamentum in- spiciamus.

QUOMODO MARGARITA FRANCISCI I. soror, Navarra regina, Lutheranis apud se receptum dederit.

CAPUT TERTIUM.
A R G U M E N T U M.

- I. Lutheranismi prima semina in oppido Meldensi publice sparsa.
- II. Et à quibus.
- III. Lutherani ad promovendos conatus suos mulie- bres operas ambiunt.
- IV. Margarita Navarra regina doctorum quorun- dam virorum patrocinium suscipit, nondum recte eorum explorata integritate.
- V. Gerardi Ruffi historia, qui Benearni Principatum hæresi infecit: & quantum Navarrensis fuerit aula facies.

VI. Rufus Abbas Cleriacensis, Temporisator vulgo appellatus, Catholicum se simulat.

PAVONEM ajunt, volucrum superbissimam, ubi diversicolore illo plurimarum ornatu, (quod singulis annis ei non minus quam arboribus acci- dit) quem antea ad solis radios tanto cum fastu ex- plicare solebat, orbatus fuerit, intra cortem suam præ pudore se continere, nec prodire inde, donec cauda ipsius variis coloribus picta, pristinum illud lumen, ac splendorem recuperarit. Eodem modo Hæresis, ferum & horrendum monstrum, deformitatis suæ (quam tamen sanctitatis prætextu quantum fieri poterat, velabat) sibi conscia, in publico apparere ac conspiciendam se prius dare aulam non est, quam plumarum aliquot pulcrarum in speciem adsciti- tium ornatum sibi acquisivisset, quibus & turpitu- dinem suam tegetet, & hominibus novitatis cetero- qui avidis, tanto facilius sese venditaret. Vidimus certe initio in diversis Gallia locis eandem passim jam nascentem, mox rursus denascentem, jam desi- cientem, instar Lunæ jam augescientem, sic ut mo- mento temporis tamquam pestilens anguis modo è cubili suo proferperet, mox rursus eodem se abde- ret atque occultaret, aut velut nocturnum fulgur su- bito erumperet, nec minus subito evanesceret. Tã- dem vero paullatim in Meldorum civitate, à Lute- tia non ita procul distante, an. m. d. xxiii. è laribus suis prodiit, & in aperto quasi ambulare cepit. Hæc illa fuit civitas, quæ primum Lutheranæ hæresi ho- spitiū aperte præbuit, cū perpetua nominis sui in- famia: unde postea LUTHERANI MEEDENSES in proverbium abierunt. Ajunt novellæ ecclesiæ histo- ricæ, in hac urbe Evangelium (Lutheranismum in- tellige) fideliter fuisse annunciatum, alacriter rece- ptū, auctum brevi tempore admirabiliter, & cōstan- ter propugnatum. Erat tū ejus loci Episcopus Gu- lielmus Brissonetus, qui licet circa gregis fidei suæ cōmissi custodiã non esset indiligens, primus tamē Lutheranis ibi portā aperuisse existimatur, curiosi- tate quadã ductus, cetero qui laudabili, si cū prudē- tia fuisset conjuncta. Is enim cōtracta cū novis lit- terarum professoribus, qui Lutetiam tunc undiq; convolant, & multorum aures atque animos Græ- cificationibus & Hebraizationibus suis titillabant, notitia & familiaritate, aliquot ex iis [b] Lutheranos Zvinglianos ad se evocavit; inter quod quatuor- fuerit præcipui, Gulielmus Fatellus Delphinus, Ja- cobus

[a] Lutherani Meldenses. [b] Quatuor primi apud Gallos nostri temporis hæretici.

obus Faber, Arnoldus & Gerardus Rufi, Picardi, homines facundi admodum, & in bonarum litterarum ac linguarum studiis, quæ Lutetia professi fuerant, bene versati. Et horum quidem manibus prima hæreseos semina in Galliis jacta, paulatim adoleverunt, nimia facilitatis Episcopo ad conatus eorum connivente. Neque enim quis solus sibi errat, ut ait Sapiens; sed alios quoque in devia mittit: ac fere fit, ut stulti stultitiam suam & deliria aliis, quibus eum sunt, tamquam scabiem affricent.

(a) II. Hi ergo Meldas profecti, sub Catholico habitu semi Lutheranorum (sic enim erant) personam occultantes, mox in civium familiaritatem sese insinuarunt, præcæ interim majorum pietati, à qua plane discessisse videri non volebant, novum aliquod dogma aspergentes, ac præcipue D. Virginis Deiparæ & sanctis cælitibus exhibitum hæcenus honorem, quasi is Deo soli deberetur, calumniantes: qua arte olim quoque Arriani usi sunt, Deitatem filio, quod illa soli Patri competeret, detrahentes; interim vero modo hunc modo illum Fidei articulum partim cuniculis partim aperto Marte, per S. scripturam male detortam, impugnant & convellentes. Et facile quidem illis fuit, ut est gens hominum novitatis avida, eorum animos qui aures ipsis præbebant, novis dogmatis imbuere, quum plerique indocti lesent & simplices, manuariis artibus vitam sustentantes, sartores, sutores, textores, & id genus. Vbi vero diutius se latere non posse animadverterunt (jam enim ubique fama de hæresi Meldis glifcente percrebuerat) mature collectis velis antequam tempestas ingrueret, naviculam in tutum aliquem portum subducendam sibi statuerunt; Episcopo non minus benigne tutum illis exitum quam ingressum antea procurante, & illis vel solo Martyrii nomine alas ad fugam addente. Episcopus præventus & hæreseos accusatus, ad primam statim correptionem, ignorantiam suam falsus est, ac tandem ad saniorum mentem rediens, errorem agnovit, ac resipuit, & ad extremum usque spiritum deinceps in Catholica Ecclesia perseveravit; ut & unus ex quatuor illis, Arnoldus Rufus. (b) Hinc Beza illud, dicentis in suis Iconibus, Brissonetum præ aliis hanc laudem assequutum, quod primus Evangelium in Galliis præstiterit, qua tamen seipsum deinde privavit, ab iis quibus nimium tribuebat, ita fascinat, ut veritatem abnegavit & condemnarit. (c) Farellus, relicta Gallia, in Helvetiam abiit, Zvinglium de dubiis quibusdam, quæ animo conceperat, consulturus. Inde Genevam profectus,

quæ non multo post ibi facta est, mutationis auctor fuit, ut suo loco dicitur. (d) Faber in Aquitania profugiens Neraci latibulum sibi quaesivit, sub Henrici Albretani, Navarra regis, qui Francisci sororem Margaritam in matrimonio habebat, favore & patrocinio delitescens, & nescio quam novæ religionis formam commentus, quam ita amplectebatur, ut tamen à veteris Ecclesiæ corpore segregatus videri noller: tanto faciliorem aditum apud reges jam dictos reperiens, quod uterque, & rex & regina, jam ante gustu aliquo Protestantium religionis essent imbuti. (e) Gerardus Rufus, quem Kousselium Galli appellant, in Germaniam abiit, ut magnum hominem, qui fama sui & stupore totum orbem impleverat, oculis videret. Ut vero tres isti diversas semitas ingressi sunt, ita iidem diversas quoque religionum formas, suo sibi quisque modulo, exstruxerunt. Faber cognomento Stapulensis (vicius est ignobilis, unde homo iste obscuro loco natus, prodiit) sub Navarra regis patrocinio diu vixit; & quamvis Catholicum se ferret, eorum tamen animis quibuscum conversabatur, multos de fide scrupulos injiciebat, & novas opiniones instillabat. Memini me in templo Neracensi Epitaphium ipsius legisse, his verbis conceptum:

(f) *Corpus humo, mæremq; Deo bonu cuncta relinquo
Pauperibus: Faber hæc dum moreretur, ait.*

Quamvis autem Rex & regina è Meldensium illorum fugitivorum sermonibus, in Catholica religione multo facti essent tepidiores, nihil tamen in divino cultu eiusque ritibus mutatum fuit.

(g) IV. Inter hæc dum Franciscus rex in regno suo contra pestilentem illam Rheni inundationem muniendo satagit, Margarita eius soror, Navarra regina, diverso studio in aggeribus perumpendis & hæreseos rivis in regnum deducendis elaborabat, fucata quadam pietatis & publicæ salutis specie decepta: quem suum errorem ipsa tandem quoque agnovit. Et ut olim Arriani Imperatorem captantes, ut fidem sibi facerent, in sororis ipsius gratiam sese insinuarunt; sic Lutherani tam clanculari quam notorii, quum Francisci regis aures sibi obstructas animadverterent, ad sororem eius Navarra reginam, recursum habuerunt, miseris sibi inimicorum fraude oppressis, auxiliū tam voce quā

E c 3 libellus

(a) Primi hæreseos præcones. (b) Beza in Iconibus. (c) Gulielmus Farellus. (d) Iacobus Faber Stapulensis. (e) Gerardus Rufus. (f) Mortuus Anno 1532. (g) Lutherani seminarum operarii, & quarum.

libellis petentes; velut proxenetis aut productricibus ad hoc usi feminis quibusdam è gynæceo, jam ante à se irretitis. Inter hæc præcipua fuerunt Stamparum Ducissa, regis gratia florens, nec non domina de Cani, & Peissleu, quarum hæc Ducissa erat soror: à quibus deinde alia atque alia in eandem nassam fuere pertractæ. Nec sane multo sanguine hæc victoria constitit: plerisque Ecclesiasticarum legum, earum præsertim quæ de peccatorum exomologesi faciendâ latæ sunt, pertaxis, ac manus ultro tendentibus. Meminerat serpens ille astutissimus, quam feliciter hoc telo in terrestri illo paradiso contra primum nostrum omnium patrem usus esset, eoque miserum unâ cum toto humano genere, uno ictu prostravisset: itemque quantum numerum filiorum Dei, muliebribus technis per Balaamum pseudopropheta subvertisset. Nec ignorabat, hæc una machina plusquam ceteris omnibus viros quosdam, expugnari ac vinci posse: atque ideo tam prioribus quam posterioribus his sæculis ea plerumque usus est. Proprium enim feminarum esse S. Hieronymus dicit, ut decipiantur, & deceptæ, alios decipiant. Quod si prima femina diaboli partibus se non ad adjunxisset, nulla illi spes de patre nostro Adamo expugnando fuisset. Tertullianus de prima nostra matre Eva loquens, eam, ait, portam fuisse diaboli, ut quæ prima ad fructum interdicitum manus extendit, & prima à Deo defecerit, & Dei in homine imaginem quam diabolus aggredi ausus non fuerat, momento temporis obliterarit, Apud Origenem Lucifer ille gloriatur, ad viros expugnandos nullis se armis quam pristinis illis, nempe muliebribus technis uti. S. Chrysostomus vero ait, diabolum, extincta omni Iobi familia, solam uxorem voluisse manere superstitem, ut per eam invictæ illum pietatis & patientiæ militem, qui in sterquilino sedens, & testa ulcerum saniem detergens, multo majorem quam aureæ aliorum statuæ, claritatem ac splendorem de se fundit, oppugnaret. Et sane Evam tum ille alteram repererat, sed non veterem illum Adamum. Easdem machinas deinceps magistri illius discipuli ut plurimum adhibuerunt. Simon Magnus, primogenitus Sathanæ (ut à S. Ignatio appellatur) ad propagandam suam hæresin, Helenæ cuiusdam operatus est; Apelles, Philumenæ, Tertullianus testatur. Marcion vero per feminam aditum sibi Romæ patefecit. Montanus Priscillam & Maximillam quasi cooperarias habuit. Paulus Samosatenus sub Zenobiæ alis latuit. Arriani in primis adjun-

ctis ad suas partes Imperatorum uxoribus, acerrime sæpe Catholicos oppugnarunt. Eorum dux Arrius per Constantiam magni illius Imperatoris Constantini conjugem effecit ut ab exilio revocaretur. Priscillianus feminis ad se miro verborum lenocinio alliciendis ante omnia studebat. Nicolaus eadem arte integros feminarum greges sibi adjunxit: quibus mox juvenes nõ minori numero sese adjunxerunt. Cur vero hæretici feminas præcipue caprent, S. Chrysostomus hanc rationem reddit, quod illis sexus vitio & temeris & nimis credulis, facile error etiam quicumq; persuaderi possit. Sed ad viduas iudè potissimè sese applicare solent, quod maritata non tam facile circumvenire possunt, ut quæ viros suos in consilium adhibere solent, nec de bonis, quæ in maritorum sunt potestate, quidquam fere cõmunicare possunt. Ergo vnde certior victoria ac lucris spes se ostēdit, aut juvenuti, aut feminino sexui insidiantur. Hunc hæreticorum morē esse idē Tertullianus ait, ut quibus nullæ alias vires sint quam quas ex aliorum infirmitate sumunt: eoque non facile alios aggredi quam ætatem illam improvidâ, & sexum imbecillem. Nec mulieribus tantum, sed & aliis per mulieres diabolus retia sua tendit. Illas ubi ceperit, eis deinde tamquam decipulis ad alios capiendos utitur. Habet omnino sexus ille molle quid, sed occulta magis vi quam aperta violentum, quo virorum animi ita domantur ac subjugantur, ut etiam quum possunt, jugum hoc excutere nolint. Non sine causa nescio quis, feminas vel margaritis preciosiores, vel aspidibus magis venenatas esse dixit. In bellis quidem ob religionem gestis mulierum fusa & colus plus mali neverunt ac texerunt, quam præpilata virorum hastæ & gladii acutissimi damni dederunt.

III. Navarræ regina, bona, sed nimia facilitatis Principissa, postquâ semel hæreticis aures præbere cœpit, libros eorumdē per gynæceum sibi oblatos, non modo non repudiavit, sed cupide etiâ recepit, ac legit; dato etiâ Sylvanæ tenfi Episcopo, qui regi à sacris erat Confessionibus, negotio, ut consuetas Precationū Ecclesiæ formulas è Latino in vulgare sermonem cõverteret, multisq; cum ea habitis sermonibus, quibus ut de nova religione melius sentiret, homini persuaderi posse sperabat. Domus ipsius omnibus ob religionē proseripis lac profugis in star asyli erat. Illud sane utriusq; partis historiographi testatur, huic uni feminæ, nihil mali cogitati, Lutheranos in Gallia salutē suâ debere; & ret hæc unam stetisse quominus Reformata, ut postea

dici voluit, ecclesiam seges in ipsa herba & primis quasi incunabulis fuerit extincta. Præterquam enim quod precibus eorum & verbis speciosis initio & ad misericordiam compositis, nequaquam verò tantam quantam postea vidimus, confidentiam plenis aures libenter accommodabat; etiam suis ipsa sumibus quum in Gallia tum in Germania complures in scholis & Academiis alebat, adeoque omnibus qui religionis causa periclitabantur, benignissimam patronam se præstabat, iis præsertim qui Argentorati & Genevæ delitescerent. Constat certe eodem una vice quatuor aut eorum millia inter doctos distribuenda ab ipsa missa esse. Quod quidem omne regiam ipsius magnificentiam ac liberalitatem adscribendum est, uti vitæ exitu testatum fecit. In secretioribus Curie nostræ tabulis scriptum invenio, eam absente marito, qui provinciam pro rege administrabat, Senatui ingressam, magno studio pro Andrea quodam Melanchthone captivo & hæreseos accusato intercessisse, id Philippum Melanchthonem Saxonie Ducis Consiliarium, per litteras à se flagitasse dicēs. Andreas hic ad literarum in scholis professionem à Germania evocatus, in oppido Tonningo Aginnatum novam cognati sui doctrinam, Augustinæ Confessioni conformem, disseminavit, quæ quidem brevi tempore ita succrevit & adolevit, ut hætenus nullo modo potuerit extirpari. Ut paucis dicam, bona hæc regina toto illo decennio nihil magis curæ habuit, quam ut eos quos rex ob perversa dogmata Iustitiæ tradere constituerat, liberaret, & ceteros quacumque posset ratione juvaret. Quam ob causam sæpius regem adiit, multosque cum ipso sermones habuit, id præcipue agens, ut commiseratione quadam erga Lutheranos animum leniter ac mitigaret, velut succidanea ad idem Stamparum Ducis opera abutens.

Gerardum Rufum à Germania reversum eadem regina non modo benigne excepit verum etiam familiarium suorum numero adscripsit, eius de religione sermonibus vehementer delectata. Ex huius consilio Bibliorum, quæ tum nuper in Gallicam linguam conversa, & crassis characteribus impressa erant, lectioni totam se dedit, & quidem ita, ut plerisque Novi Testamenti historias scenicis rhythmis illigatas, evocatis ex Italia præstantissimis Comædis & histrionibus, coram marito representari curaret. Ut vero hominum illud genus id sibi præcipue negotii datum existimant, ut quæ dicunt quæque faciunt dominis unice placeant: sic histriones illi, perspectis reginæ sensibus, in omni fere loco Eccle-

siasticum ordinem falso aliquo dicto aut convicio incessabant. Nulla Comædia peragebatur, in qua non Monachus aliquis aut Ecclesiastici ordinis homo introduceretur, qui pro mimo esset: adeo ut nulla oblectatio capi posse videretur, quin Deus e jusque ministri offenderentur. At risus hic postea in fœrum fuit conversus. Rex non minus facilis quàm Regina, has Tragicocomædias non libens tantum spectavit, verum etiam Conciones hæreticorum, quas Exhortationes vocant, in conclavi suo haberi passus est, verba faciente eo quem diximus Rufus, aut interdum excucullato Tarboni monacho, cui Soloni nomen, & acrior quam illi dicendi vis erat. In his pleno ore tam contra Papam quam universum sacerdotum ordinem convicia profundeabantur, tanta cum licentia, ut plerumque ipsos etiam auditores suppuderet. Ostreum & quantivis pretii monachum! qui antequam moreretur, quintam duxerat uxorem. In ritibus quos usurpabant, speciem aliquam licet exiguam pietatis & devotionis præ se ferebant; interim vero nulla re magis quam verò & genuino S. scripturæ intellectu gloriabantur. Foxius vero & Grammontanus Cardinales, ægre ferentes regem à majorum instituto desistere, ac Catholicis ritibus ac sacris tantum velut dicis causa ac perfunctorie interesse, ex aula discesserunt. Ut vero ante à ludis & Comædiis ad Exhortationes; sic postea ab his ad Manducationem (sic enim tum Cœnam suam appellabant) est descensum, quæ in loco quodam secreto officinæ monetariæ, quæ Podii est erat apparatus. Franciscus Rex quæ Podii fuerat edoctus, simulque à Sorbona, quæ libellum nuper sub reginæ nomine, & titulo *Speculi anime* peccatricis, æditum damnaverat, monitus, vehementi concepta indignatione, sororem ad se accessit. Venit illa, unâ cum Burio Aquitanæ Præsidente, Rufum illum secum ducens; & obstructas veritati aures animumque; pervicacem afferens. Venientem rex, licet tenerime eam amaret, ac delicias suas appellare solet, acriter corripuit; sed illa ita respondit ut Catholicam se esse simularet. In omni vero sermone nescio quam novam Missæ formam, septem punctis constantem, inculcavit: quin etiam eidem persuasit, ut Rufi & duorum aliorum apostatarum Conradi & Bertholdi sermones audire non sit dedignatus. Sed vix illi os aperuerant, quum statim ex ipso halitu pestilens quod in animis ipsorum latebat, ulcus fuit deprehensum: Ex his ob hæresin in vincula conjectus Bertholdus, revocato errore, ad Ecclesiæ gremium se recepit, & in eo ad finem usque vitæ constant-

ter permansit, sicque animæ & corporis libertati simul consuluit. Conradus vero, abjecto religioso habitu, & assumpta juvenula comite, in Helvetiam profugit; ac tandem Genevam profectus, & ut animæ, ita corporis quoque oculis orbat, in magnis miseris vitâ exegit. (a) Rufus itidē comprehensus sed reginæ intercessione mox liberatus, Neracum se abdedit; eiusdem favore Abbas Cleriacensis, mox etiam Oloronensis factus Episcopus. Sic quidem miseræ oves lupi custodiæ erant commissæ, eam habitu quam ceteris rebus Catholica Romanæ Ecclesiæ filium se simulantis. Etsi vero Calvinus Rufum hunc tamquam unum ex Antecessoribus suis, à quibus doctrinam suam hauserit, laudat; ipse tamen tam voce quam scriptis sæpe sæpius protestatus est, se nec Zuinglianum nec Lutheristam esse, sed Rufistam. Hoc certe elogium in Ecclesiastica illa historia ei tribuitur, quod aliquantum quidem profuerit, numquam tamen roformatis ecclesiis plane se consociarit. Vidi apud hominem quendam doctissimum, Aquitanix nostræ civem, scripta quædam Rufi de S. Eucharistia, in quibus æscio quod corpus Christi spirituale & glorificatum, & carnis & ossium expers, sibi imaginatur; quem errorem is de quo dixi homo ita imberbat, ut nulla ratione ex animo eius evelli posset. Et in hanc quidem sententiam differentem ipsum non semel audivi: quam eandem libellus quidam ipsius super eadem materia scriptus, sed nondum impressus, præferrebat. In moribus sane ac vita nihil erat quod magnopere reprehenderes, nisi falsa doctrina cetera omnia corrupisset ac dehonestasset. Nam & in numero suo obeundo ita erat assiduus, ut sæpe uno die ter concionaretur: multum eius virtutes illustrante Lascarniensis Episcopi ignavia, qui nobilissima Albretanorum ortus familia, voluptates unice sectabatur, ac reginæ gratiam in omnibus aucupari studebat. Quid boni putas miser hic populus talibus pastoribus commendatus sperare poterat? Quid aliud, inquam, quam ut hæreticis ac lupo infernali præda tandem fieret?

(b) Contra Rufum hunc in primis Calvinus librum *Adversus Nicodemitas* scripsit: Beza vero quod Navarræ regina tandem ab ipsis defecerit, huic præcipuè imputandum censet, ut quia Catholica Ecclesiæ dogmatis & ceremoniis non ita longe abiret. Missam celebrans, communionem cum aliqua populi parte sumebat: prius vero, altari tergum obvertens, sermonem ad populum de Sacramenti illius mysterio habebat. Hic primus contra

Ecclesiæ omniumq; tot sæculorum consensu confirmatorum Conciliorum auctoritatem Catholico indurus habitu, communicantibus Eucharistiam sub utraque specie publice porrexit. Ut vero simplicem populum ad se attraheret, vulgarisermone in orationibus plerumque utebatur. Vicarium habebat Benedictini ordinis Monachum Aimericum nomine, sibi plane geminum, qui etsi religiosum habitum gestaret, nihil minus tamen quam Catholicam religionem prædicabat. Idem Ruso mortuo, abjecto cucullo, ductaque vxore apud Cleriacenses novi Evangelii Minister factus, infortunatam vitam duxit, quod, ut ipse dicere solebat morosam vetulam arripuisset.

(c) Porro quia Rufus ille singularis alicujus sanctitatis speciem in moribus & vita externa præ se ferebat, ut qui loco canum & vertagorum pauperum catervam, & pro equis ac satellitio, multos pueros & destinatos litterarum studiis aleret; facile fiebat ut multorum animis unâ cum novæ religionis desiderio, (in qua tamen ipse adhuc animi dubius fluctuabat) antiquæ odium paullatim instillaret, O miseros, qui à regia via umquam ad incognitas semitas deflexerunt! Quod si cuique religionem suo pede & modoso fabricari liceat, Deum immortalem, quæ inde confusio nascetur? Id si Ruso licet, cur non & Calvino? Si Calvino, quo minus Serveto? Sic fiet, ut quot capita, tot novarum religionum architecti ac diversarum sectarum auctores futuri sint. Ecquis vero tandem in tanta humanarum opinionum varietate & inconstantia errandi finis est futurus? Quæ enim umquam tam perversa ac tam monstrosa fuit opinio, quæ non colore aliquo pingi potuerit quæque non suos invenerit astipulatores? eos præsertim qui vel levitate vel ambitione quadâ ab Ecclesia jâ discesserunt. Nullum certe dogma tam absurdum est, quod non aliqua S. Scripturæ auctoritate probari quodammodo & palliari possit, si cuique eam suo sibi sensu interpretari, & ad quod vult accommodare liceat. Rufus certe noster ex eorum fuit numero, qui novam constituere ecclesiam satagunt, sed pendentes animi, quam viam insistere, aut quibus modis id efficere debeant, ignorant. Memini senem quendam Cleriacensem mihi narrasse, idque in honorem, uti putabat, prædicti Abbatis, quum in lectulo morti proximus jaceret, ex longo animi deli-

(a) Rufus Abbas Cleriacensis, deinde Oloronæ sit Episcopus. (b) Rufus à Calvino impugnatur. (c) Rufus speciosam agit vitam.

deliquit, ad se reversum circumstantibus, è quorum numero & iste senex erat, dixisse, à diabolo sibi exprobratum, quod tam longo tempore missificando, multiplicem idololatriam commisisset. Cui ego, Atrox sane, inquam, hoc est peccatum, contra diaboli scilicet decalogum, & digna tali auctore exprobratio sive obiectio: qua Lutherum idem etiam exagitavit, ut libro primo ostendimus. Porro in oppido hoc Cleriacensi generali quadam conjuratione primùm omnia altaria eversa, statum contracta, ac tota religionis facies mutata fuit, neque ad hoc usque tempus ibi Catholica Ecclesia potuit restaurari. Vah! quam difficile est religionis quam semel cum nutricia lacte quis imbibit, oblivisci! Quod si quis temporalis alicujus commodi respectu religionem mutet, idem tamen ad vomitum facile redibit, & in pristinos errores relabatur. Et quemadmodum natura difficillime vinci potest, ut quæ etiã furcis, ut Poeta inquit, expulsa, tamè usq; recurrit: sic tã verã quã falsa religionis, in qua quis educatus est, opinioniones vix ac ne vix quidem, nisi singulari interveniente Dei gratia, ex hominũ animis evelli queunt. Tãtũ est à teneris assuescere. Hinc D. Augustinus, Valde difficile esse ait, id cui quis assuevit, relinquere, ac voluntatem tanto acrius obniti quanto magis longa consuetudine sit indurata. Et hæc tamen quidem fontem tibi monstravi earum miseriarum quæ primo Aquitaniam, ac deinde universam Galliam inundarunt. Et ut illa prima Novitates istas ac religionis mutationem accepit; sic, quantum ex humano judicari potest ingenio, prostrata ad Catholicam Ecclesiam gremium videtur reversura.

QUOMODO HÆRETICI FRANCISCVM

Regem seducere conati sint; & quomodo Navarra Regina Catholicam Ecclesiam fuerit reconciliata.

CAPUT TERTIUM.

ARGUMENTUM.

- I. Regis Francisci animus ab hæreticis & eorum fautoribus multipliciter tentatur.
- II. Gulielmus Bellajus Langens ab eodem in Germaniam mittitur: & Missæ quædam forma septem punctis sive articulis comprehensa proponitur.
- III. Rex Philippum Melanchthonem sub fide publica in Galliam evocare statuit.
- IV. Sed sapienti Turnonii Cardinalis consilio sententiam mutat.
- V. Navarra regina ad Catholicam Ecclesiam redit.

VI. Regis ad Melanchthonem Epistolâ, cum hujus ad illum responsio.

I. DVm importunis feminarum illarum precibus, dum variis de religione sermonibus ac disputationibus, atq; etiam quorundam imprimis Melanchthonis (qui eodem tempore libellum emisserat de utriusque religionis concordia) & aliorum litteris animus Regis fatigatur; Lutherani id præcipue operam dabant, ut quosdam Ecclesiastici ordinis tam Monachos quam Parochiarum Pastores, ad suas partes traducerent, & non tantum ad exagitanda Ecclesiasticorum vitia, verum etiam ad carpandos, ut videri volebant, in Ecclesia grassantes abusus inflammarent. Nec mora procedunt mox vanales homines, è suggestu tam in personas Ecclesiasticorum quam universum Ecclesiam statum varia deblaterantes. Quorum sermonibus ad Regem delatis, rex ipse audire eos decrevit. Ut vero olim Gallus D. Petrum Apostolum, cantu suo erroris admonitum ab interitu retraxit; sic alius quidam Gallus optimum nostrum Regem pæne in extremam perniciem traxisset. Erat vero Gallus hic ad D. Eustachii Lutetiam Pastor, qui parum abfuit, ut diximus, quin gallicinio suo non è somno homines excitaret sed in exitiabilem atq; æternum somnum dederit. Quamquã enim Lutheri schisma nequaquam probaret, ut quo Ecclesiam rupta erat unitas, in sermonibus tamè, quos præsertim de Sacramento altaris, habebat, multa valde imprudenter inculcabat, adeo ut aliquando diceret, species illis nequaquam adhærescendum, sed fidei alis ad cælos evolandum esse, illud subinde repetens: *Sursum corda, sursum corda.* & ad eum sensum D. Pauli Apostoli verba allegans, quibus ea quæ supra sunt in cælis, non ea quæ infra sunt in terra, quærere nos jubet, postquam Iesus Christus à mortuis resuscitatus, ad dexteram Dei patris cõsedit. Hæc ille verba ad nauseam usq; inculcabat: quasi tanti sacramenti nulla habenda esset ratio vel consideratio, sed cor tantum elevandum, nec Christus alibi quã ad dexteram Dei patris quærendus esset. Quid multis? Bellai Cardinalis opera effectum fuit, ut Gallus hic in secretiorẽ locum vocatus, explicata sua de Sacramento Altaris sententia regi scrupulos non leves injecerit. Idem de aliis quoque Fidei articulis regi quum varie respondisset, ad Inquisitorem missus est; à quo examinatus & damnatus, mox tamen jussu Regis liberatus fuit, ea conditione, si assertiones suas S. Scripturæ testimoniis probare posset. Interea vero Lotharingus & Turnonius Cardinales Galli hujus cantu excitati, veriti ne

Ff

tex